

LES FUNDACIONS DE LA PARRÒQUIA DE SANT GENÍS DE VILASSAR ENTRE ELS SEGLES XVI-XVIII

Aquest treball, per la seva pròpia naturalesa i per les seves dimensions, no pretén ser un estudi exhaustiu de les fundacions de misses i sufragis registrats a la parròquia de Sant Genís de Vilassar, ni entrar en qüestions com els motius particulars o sòcio-religiosos que impel·lien els homes i dones d'èpoques pretèrites a crear tals fundacions pietoses; sinó apropar el lector a diverses circumstàncies que conformen l'entorn d'aquestes fundacions en el marc concret de la parròquia de Vilassar, la seva quantificació numèrica, la valoració econòmica i la utilització dels capitals econòmics que generaren.

Abans, però, cal que definim el que entenem per *fundació*. Segons el diccionari Alcover-Moll, *fundar és destinar alguns béns perquè llur renda s'apliqui a l'execució d'una cosa*. Quan ens referim a una *Fundació* de misses o aniversaris en sufragi d'algú, ens estem referint exactament al mateix que diu el diccionari. El fundador –la persona a favor de qui es creava una fundació– per si o pels seus marmessors testamentaris, disposava d'uns béns perquè dels seus rèdits es celebressin perpètuament sufragis per la seva ànima o per les ànimes de qui ell estigués obligat. La manera de fer-ho, la forma com es creava una fundació, no fou sempre la mateixa. Segons les èpoques i segons les circumstàncies generals o particulars de cada fundació, apareix una manera de fer-ho o una altra. De tot això és del que vull tractar en aquest treball.

EL LLIBRE DE CANALARS I EL LLEVADOR DE 1720.

La tardor de l'any 1703, mn. Joan Moret i Sala va prendre possessió de la rectoria de Vilassar. Era nebot del bisbe de Barcelona, mons. Benet de Sala i de Caramany. La seva estada a la parròquia de Vilassar s'allargà sols fins al 1711, però en el decurs dels vuit anys que va regir la rectoria desenvolupà una gran tasca administrativa, principalment en la reorganització de les rendes parroquials, així com de reparació material de la rectoria.

És difícil saber del cert si el nomenament de Mn. Joan Moret com a rector de Vilassar fou una casualitat o bé responia a la voluntat del bisbe, el seu oncle, de posar en ordre la nostra parròquia. Si fem cabal del que el mateix mn. Moret deixà escrit, l'estat material de la rectoria vilassarenca quan ell en prengué possessió no era gaire falaguer:

Advertiràs que als 28 Juliol de 1702 morí la q^o Dr. Phelip Llobet, mon antecessor immediat... lo qual per sos atxaques ja avia molts anys que nose cuydave de la Economica de la Rectoria... Trobí la casa tant faltada de obras que las que he fetas fins lo present any de 1706 han costat mes de doscentas doblas, y eran tant necessarias que en lo Ivern me trobí moltas vegadas que los vents me apagaven los llums estant en la taula y en lo Estiu no se podia dormir casi en ningun aposento per lo demasiat calor. Trobí los cups, botas y premsas tant pocas y de tant mala manera que en dit any perdí y abandoní molt vi per no saber ahont posarlo, de tal manera que jo de mos diners he hagut de fer tres Cellers fora Casa comprant dos cups, sinch botas grans de cadira, moltas botas de mena y una prempsa que sols ella me costa 80 ll. ... (1)

Però la feina més interessant que mn. Moret portà a terme fou la recopilació de totes les fundacions de la parròquia de Vilassar en un sol llibre, així com l'ordenament de tots els documents acreditatius de les obligacions de celebrar els sufragis i de qui els havia de pagar, i la seva col·locació en un gran armari fet fer expressament per aquests documents.

Malauradament, l'armari i els documents esdevingueren cendra durant la darrera guerra civil, de manera que sols ha arribat als nostres dies el llibre que va iniciar mn. Moret i del qual ell mateix diu: *Lo anomeno llibre de Canalars porque com per unas canals en que nose pert una gota de aygua, dona y nota las noticias a diferents llibres y llibretas que de ell se formen...* Mn. Joan Moret va escriure aquest llibre entre 1704 i 1707. Arribà fins al foli 261 i amb la seva tasca va recopilar gairebé tres-centes fundacions, des de les més antigues (iniciis del s. XVI) fins a les que s'havien fet quan ell mateix ja era el rector de Vilassar. (2)

Els anys de la presència de mn. Joan Moret a Vilassar estigueren marcats per *...las calamitats de la guerra... que es lo bastant pera declarar lo quant nos auran deixats exhaustos de diners y comers, Avent vingut Carlos Tercer (que Deu prospere) a conquistar son Regne principiant per Catalunya, avent sostingut un citi que lo duch de Anjou posá en Barcelona prou conciderable amenassant a tota Catalunya la ruhina mes infelíz del qual nos deslliurá Deu nostre Senyor per sa infinita misericordia...* Aquest paràgraf evidencia les simpaties austriacistes de mn. Moret, simpaties que compartia amb el seu oncle, el bisbe de Barcelona, exiliat a Avinyó des del 1707 per aquesta causa. Quan mn. Moret deixà la rectoria de Vilassar, ja feia sis anys que Catalunya patia els efectes de la guerra. Poc després, l'agost de 1713, les tropes borbòniques prengueren Vilassar a sang i a foc i iniciaren el llarg setge de Barcelona que culminaria l'11 de setembre de 1714.

El bisbe Benet de Sala havia estat nomenat cardenal el 1713 i tornà a la seva ciutat, però no fou reconegut per Felip V i hagué d'exiliar-se novament, aquesta vegada a Roma, on morí l'any 1715. El seu nebot, mn. Joan Moret i Sala, morí a Vilassar el dia 3 de maig de 1718, on fou sepultat, sense que tingués cap parròquia al seu càrrec.

Des de 1711 regia la rectoria de Vilassar mn. Magí Dalmau, el qual continuà anotant les noves fundacions al *Llibre de Canalars*, acabà d'articular el sistema ordenat pel seu predecessor completant algunes dades que havien quedat sense concretar, intentà cobrar tot el que podia en aquells anys difícils i, quan les circumstàncies li ho degueren permetre, aplicà el nou sistema en tota la seva vigència. La tasca de mn. Magí Dalmau es veu reflectida al mateix *Llibre de Canalars*, però la seva obra principal fou el *Llevador Mestre de las Rendas de Missas, Anniversaris y altres Pias Fundacions...*, que permetia conèixer a ..*scientia certa, fins a qual any auran pagat los censalistas las Pensions y quals estaran divent... peraque de eixa manera se mantingan millor las rendas de la Iglesia y puga lo Rector mes facilmente cumplir en mantener aquellas... tot lo que sia a major gloria de Deu N. Senyor, major culto de la Iglesia, sufragi de las Animas del Purgatori, seguretat de las conciencias y en profit dels preveres y residents de dita Iglesia. Amen.*

Algun prevere posterior degué escriure a la coberta del llibre de mn. Magí Dalmau aquestes breus però eloqüents paraules: *Llevador de 1720. Molt util.*

El conjunt format pel *Llibre de Canalars* de mn. Joan Moret i el *Llevador de 1720* de mn. Magí Dalmau, conformen una eina inseparable per conèixer la dinàmica de les fundacions de la parròquia de Vilassar. Per aquest motiu, aquest estudi arriba fins aquelles fundacions registrades durant tot l'any 1721, que és quan el *Llevador* de mn. Magí Dalmau tingué plena vigència.

LA PARRÒQUIA DE VILASSAR: ESGLÉSIES, CAPELLES I PREVERES.

Abans d'entrar a analitzar la vessant econòmica de les fundacions creades a la parròquia de Vilassar, hem de fer una ullada a la parròquia de Vilassar i a l'estructura dels preveres que la servien.

La parròquia vilassarenca tenia una extensió territorial gairebé equivalent als actuals termes municipals de Vilassar de Dalt, Cabrils i Vilassar de Mar. En aquest extens territori hi havia dos antics nuclis de població consolidats –Vilassar (actual Vilassar de Dalt) i el veïnat de Cabrils–, un antic agrupament rural de cinc o sis masos –el veïnat del Sant Crist– sota la muntanya de Montcabrer, i el nou Veïnat de Mar (actual Vilassar de Mar) que s'anava desenvolupant i creixent. A llevant l'indava amb el terme i la parròquia de Cabrera i, a ponent, amb el terme i la parròquia de Premià.

En aquesta extensa parròquia hi havia diferents esglésies i capelles públiques: l'església parroquial de Sant Genís, a Vilassar, amb diversos altars, capelles i confraries; l'església sufragània de la Santa Creu, a Cabrils; la capella de Sant Cristòfol (o del Sant Crist) al veïnat del mateix nom; i la capella de Sant Salvador, tocant els murs de la masia de can Boquet, dalt de la serralada. No tenim constància que al Veïnat de Mar hi hagués cap capella pública. La primera església de Vilassar de Mar començà a edificar-se el 1726.

Pel que fa als capellans que servien aquestes esglésies i capelles públiques, quan mn. Moret es va fer càrrec de la rectoria vilassarenca va trobar almenys sis preveres més. D'aquests, dos eren els vicaris que, tradicionalment i des de temps molt reculats, ajudaven el rector, o el suplien, en l'exercici de la *cura d'ànimes*. Encara hi havia altres quatre preveres *admesos* o *residents*, la funció principal dels quals era la de celebrar els sufragis fundats a la parròquia de Vilassar i, moltes vegades, el mestre contractat pel comú per instruir els minyons era un altre prevere que també prenia part a les celebracions religioses.

De les fundacions que mn. Joan Moret va recopilar, ordenar i actualitzar, la parròquia n'obtenia unes rendes properes a les set-centes lliures. Durant els primers anys del rectorat del seu successor, mn. Magí Dalmau, les rendes parroquials s'incrementaren fins a superar lleugerament les nou-centes lliures.

Però la situació suara descrita no havia estat pas sempre així. Ni a Vilassar hi havia hagut sempre tants preveres, ni les rendes de la parròquia per la celebració de les fundacions de misses i aniversaris havien estat tan quantioses. Cal que ens remuntem a bastants anys abans per veure com s'havia arribat a aquesta situació a començaments del segle XVIII.

ELS PREVERES DE LA PARRÒQUIA DE VILASSAR A CAVALL DELS SEGLES XVI I XVII.

Durant els dos primers terços del segle XVI, la parròquia de Sant Genís de Vilassar estigué regida per un o dos vicaris que la regentaven en nom dels rectors titulars, gairebé sempre comendataris i absentistes; però les directrius del concili de Trento (clausurat el 1563) prohibiren l'absentisme clerical i l'acumulació de prebendes. A la província eclesiàstica tarraconense, entre 1565 i 1566 es va celebrar un concili particular per portar a la pràctica els decrets tridentins. L'aplicació de les noves disposicions va modificar substancialment la vida quotidiana de moltes parròquies i dels clergues que hi exercien el seu ministeri. Una expressió d'això és el mateix fet que, a partir de 1569, a la parròquia de Vilassar sempre més hi haurà un rector titular vivint a la rectoria, ajudat per un o dos vicaris. Del 1569 al 1721, a Vilassar es succeïren dotze rectors, amb algun curt període vacant regint la rectoria un vicari o un ecònom. (3)

A les acaballes del segle XVI aquests rector i vicaris devien ser suficients per atendre «la cura d'ànimes» de la parròquia de Vilassar i per celebrar-hi les misses i aniversaris llavors fundats, però a començaments del segon terç del segle XVII aquesta situació s'havia alterat i els preveres de la parròquia vilassarenca no donaven l'abast per celebrar totes les funcions religioses que els fidels fundaven per després de la seva mort.

Paral·lelament al fet que hom considerava que el rector i els vicaris no eren suficients per celebrar tot el que hi havia fundat, els llibres d'òbits d'aquells anys deixen entreveure que cada vegada hi ha més capellans vilassarencs que assisteixen

als oficis funeraris. Així, l'any 1593 trobem anotada una partida de defunció on s'indica que a les exèquies sols hi assisteixen *tres preveres, lo mestre y ermità*. Igualment, l'any 1605, solament consten *lo frare, m.º miquel y m.º morer y lo mestre*. En canvi, l'any 1637, consten ...*Lo Rt. Sr. Olaguer de Tord i Boldo rector, m.º Sagraera, m.º Recoder, m.º Maynou, lo pare boldo, m.º Colomer, m.º Baranguer, Soler y lo mestre*. De tots aquests, mn. Recoder, mn. Maynou i mn. Colomer eren fills de Vilassar.

La presència de preveres fills de la pròpia parròquia no és un fet aïllat. A Mataró, l'any 1600, ja s'arribava a una concòrdia amb el rector per l'admissió de dotze preveres fills de vila a la parròquia de Santa Maria (4). A Vilassar, la concòrdia entre el rector i la universitat o comú per establir la «residència» de quatre preveres *fills de vila* a la parròquia va fer-se l'any 1638 (5).

LA INSTAURACIÓ DE L'ADMISSIÓ O RESIDÈNCIA DE PREVERES A LA PARRÒQUIA DE VILASSAR. LA CONCÒRDIA DE 1638.

És prou conegut aquell tòpic sobre els fills de les famílies pageses benestants: el gran, l'hereu, a la casa i a la terra, el segon per a capellà i el tercer per a militar. Això, que no deixa de ser un tòpic, a vegades era una realitat. En el nostre marc geogràfic, gairebé totes les famílies originàriament pageses que assoliren un cert relleu econòmic i social, tingueren capellans i militars entre els seus membres. Però la majoria de vegades no succeï en una sola generació, sinó al llarg de molts anys i de diverses generacions. A més a més, els successius hereus deixaven de ser uns simples pagesos per esdevenir comerciants i negociants. Certament que, per algunes famílies benestants, tot plegat conformà una bona trama entre els negocis, la petita o la gran noblesa personificada en la figura dels militars i l'Església com a institució social. I d'aquí deuria néixer el tòpic. Però si ens deixem estar de tòpics i ens apropem a la realitat dels nostres pobles, trobarem molts més fills segons, tercers o quarts de famílies d'una posició social mitjana, que ni foren militars ni esdevingueren clergues, perquè la seva posició social no els ho permetia. El paper que va correspondre moltes vegades als fills «segons», fou el de deixar el mas patern i enfilar cap a l'aventura, esdevenir jornalers per compte d'altri, aprendre algun ofici i arribar a exercir la menestralia, o romandre al mas que havia heretat el germà gran i no anar gaire més enllà de la condició de mossos en sa pròpia casa.

Dic això, perquè ni de bon tros va sortir un capellà de cada casa mitjanament acomodada. No obstant, a moltes comunitats locals i a l'època que ens ocupa, s'establiren els mecanismes necessaris per possibilitar que de la mateixa comunitat sorgissin els preveres necessaris per atendre la demanda de celebracions religioses de la mateixa localitat i, alhora, fer-ho possible econòmicament. Aquests mecanismes foren l'establiment de l'*admissió* o la *residència*, creades a escala de les respectives localitats i seguint uns models comparables als capítols catedralicis (6). El sistema per sostenir econòmicament els preveres *admesos* o *residents* fou la creació de beneficis eclesiàstics i la institució de fundacions pietoses. En el cas de la parròquia de Vilassar, sols hi hagué fundacions pietoses i no ens consta cap benefici.

Unes quantes línies més amunt m'he referit a l'establiment de la *residència* a Mataró l'any 1600 i, una mica més tardanament, a Vilassar. L'amplitud d'aquestes residències ja denota les diferències del nivell econòmic de cadascuna d'elles. A Mataró, el 1600, admetien dotze preveres, mentre que a Vilassar, el 1638, sols n'admetien quatre.

Una ullada al contingut de la concòrdia que el 1638 establia la residència de quatre preveres fills de vila a la parròquia de Vilassar, és prou il·lustrativa per fer-nos conèixer molts dels aspectes que conformaven l'entorn de la vida religiosa d'aquell moment.

El preàmbul de la concòrdia defineix sobradament els motius que la propicien:

La Universitat y singulars personas de la Parr^a y terme de St. Genís de Vilassar, desitjant que lo Culto Divino se aumente y exalte en la Iglesia Parl. y que los officis Divinos se celebrin ab mes solemnitat de la que en lo die de vuy se celebran, per no tenir en ella residència sino lo Rnt. Rector y dos Vicaris, y los Preveres fills de Vila nats y originats en dita Parr^a per no tenir residència en dita Iglesia no estan permanentes en dita Parr^a, perço la dita Universitat y singulars personas (...) suplican al Rnt. Olaguer de Tort y Boldo, Rector de dita Iglesia de St. Genís de Vilassar, tinga a be de admetre quatre Preveres fills nats en dita vila y terme, batejats en dita Iglesia y Parr^a (...) del que resultarà un gran benefici a tota la Parr^a y los divinos officis se celebraran ab mes ostentació y solemnitat que sera molt gran servey de Ntre. Sr., y las rentas de la Iglesia aniran en augment y sera mourer los animos dels abitants y naturals a fer novas Institucions de que en lo dia de vuy se retrauen per veure que lo Rector y Vicaris son ja necessaris per celebrar lo que esta ja fundat, y si los dits fills de vila fosen admesos se resultaria que farien residència...

A la concòrdia s'estipulaven minuciosament totes les condicions que havien de regir l'admissió dels quatre preveres, les seves obligacions i les funcions reservades al rector.

En tot allò que feia referència als aspectes religiosos, s'establien un seguit de clàusules que disposaven el següent:

Els preveres admesos havien de ...fer assistència y residir en lo dit lloch y assistir en tots los divinals officis y en las profesons que fan y faran en diferents dies en qualsevols Iglesias y Capellas que son en dita Parr^a y terme... y residir en tots los divinals officis, missas cantadas, vespres y altres qualsevols officis y oras canònicas encara que noy haze distribució ninguna...; celebrar cada dia la missa matinal cantada i totes les misses fundades, juntament amb els vicaris i per torn (el rector podia entrar al torn ...a sa libera voluntat); celebrar la missa major els diumenges i festes de precepte ...sens prendre caritat ni emolument algun... en cas que el rector estigués impedit o absent; anar, per torn, a dir missa a l'església

de la santa Creu de Cabrils els diumenges i festius, cobrant com si estiguessin presents als oficis i processons que es fessin a l'església parroquial; fer de diaca i de subdiaca a totes les misses i oficis cantats, seguint un ordre invers d'antiguitat; en cas de tempesta estaven obligats *...en aver de acudir a la Iglesia per Comunir lo temps en sentint que la campana sera ventada...*; durant la Setmana Santa havien *...de donar lo Salpas en las parts o partidas hahont lo Rector los ordenara*; també havien *...d'ajudar a ben morir als malalts...*; *... ajudar al Rector y sos Vicaris en tot lo discurs del any a fer las absoltas per los que fasen fer aquellas...* El rector no va oblidar d'anotar que els dissabtes *...a punta de dia... per los dits vicaris y preveres admesos se hage de dir y se diga una missa cantada de Ntra. Sra. anant per torn...* Sovint, les misses a punta de dia eren motiu de discòrdies. A totes les celebracions de l'església, el rector havia de *...donar als celebrants... ostias, vi y candelas.*

En els aspectes disciplinaris el rector tenia plena potestat, essent-li reservat el dret de privar de les distribucions monetàries, per uns quants dies, aquell prevere que *...no assistirà no tenint legítim impediment o ocupació o sera negligent o en lo cor o en la iglesia esterà confabulant o farà altres faltas...*

Ja hem vist com la creació de la residència a Vilassar responia a la voluntat del conjunt dels habitants de la parròquia, fins al punt de manifestar també la intenció de crear fundacions suficients per mantenir els preveres admesos. Però malgrat aquesta voluntat col·lectiva, els preveres fills de vila que hi volguessin accedir també havien de col·laborar econòmicament. En certa manera, s'havien de portar el dot, tot i que considero que el dot que se'ls exigia no era gens excessiu. Així, els admesos *...ans que entren o comencen a residir hagen de donar y pagar ab degut efecte Cent lliures Barcelonesas quiscun porque de ellas se vagen fundant pias institucions en augment del Culto Divino...* A la pràctica, cap dels admesos va disposar les cent lliures, sinó que van crear fundacions per l'import equivalent. Més endavant ens deturarem en les diferents formes de crear les fundacions.

La concòrdia establí taxativament el nombre de preveres que podien ser admesos a la residència, de tal manera *...que en ningun temps se posen ni admeten mes de quatre preveres fills de vila...* però *...se reserva lo dit rector que además dels dits quatre preveres admesos puga y estiga a elecció del Sr. bisbe admetre al mestre que ensenyara en dita parr^a de llegir y escriurer...* i també es pactava la creació d'un lloch supranumerari a favor de mn. Sebastià Sagrera *... prevere abitant en dita parr^a de Vilassar y fent en ella continua residencia y per la gran devoció que te en dita Iglesia y haver fet en ella molts serveys de concideració y estant lo die de buy actualment servint, no obstant que dit Sebastià Sagrera no sie fill de Vilassar...* (7). En cas de trobar-se tots els llocs vacants i no haver-hi preveres fills de vila, el rector no tenia obligació d'admetre cap altre capellà a residir, sinó tan sols de tenir dos vicaris.

Respecte de la participació en les rendes del fundat, s'establia que aquestes havien de ser repartides entre tots els preveres presents a la parròquia (rector, vicaris,

admesos i, si era del cas, el mestre i el predicador de la quaresma) però ...*lo dit rector haze y rebe dos de ditas parts y porcions aixi que tinga de ditas rendas porcio doble...* Els admesos tenien ...*la part y porció que conforme al que residiran y serviran los tocara...* El cobrament s'efectuava segons la presència efectiva als oficis ...*guanyant cada hu lo que aura servit y guanyat y residit conforme constara per los ploms se han acostumat donar y donaran...* de tal manera que el prevere Procurador ... *haze de pagar en lo ultim dia de cada mes o primer die del mes vinent a dit rector, vicari o vicaris y preveres admesos, lo que tot aquell mes auran guanyat, canviant los ploms en bona moneda...*

La concòrdia encara comprenia alguns altres capítols de caire pràctic per al funcionament de la parròquia i per a la mateixa administració del fundat. El rector volia que ...*per quant ha acostumat tenir dos Vicaris... sempre y quant que vulla no tenir mes que un Vicari en tal cas lo un dels dits quatre preveres aja y dega prendre y tenir llicencia y administració de cura de animas y servir a dit rector en dita cura de animas en tota la dita parr^a y terme com a Vicari seu...* El rector havia de pagar deu lliures anuals al prevere que assumís les funcions de vicari ...*ab las quals resta la dit rector libero e immune de averlo de tenir en sa casa ni ferli la dispesa...* Però si el rector volia que un prevere admès fes de vicari i cap d'ells no volia fer-ho, els admesos havien de pagar al rector quaranta lliures entre tots, en fossin quatre o en fossin menys.

Un dels vicaris o dels admesos havia de fer de ...*receptor y llibrater de las missas votivas y de devoció...*, i el rector es reservava poder ...*elegir y diputar Procurador receptor y pagador...* El Procurador rebia una comissió per la seva feina: ...*los vicaris y preveres admesos y lo mestre en son cas, li donen y li degan donar per son salari un sou per lliura del que cada un aura guanyat y guanyara...* però al rector i al predicador de la quaresma ...*se li haze de pagar integrament tot lo que aura guanyat...* D'altra banda, ...*les caritats y goixs que diran y faran cantar en dita iglesia, tant los que cantaran los preveres com los escolans, se pose en un calaix que farà per dit efecte y lo que trobarà sia tot per dit Rector.*

Pel cas d'haver-hi alguna dificultat en la interpretació de la concòrdia, el rector i els admesos es sotmetien al que resolgués el bisbe de Barcelona, sense interposar cap altra mena de plet o de causa. Finalment, s'establia que si al bisbe ...*li apareixera puga mudar afagir, alterar y anyadir lo que ben vist li sie ab consentiment de ditas parts, ab que aixi corregit se haze de estar per sempre.*

Abans constàvem que, des del 1569, a la parròquia de Vilassar hi hagueren sempre un rector i dos vicaris. Ara acabem de veure com, a partir de 1638, hi haurà també quatre preveres fills de vila admesos a la residència parroquial i com, tots plegats, subsistiran, en l'ordre material, gràcies a les fundacions de misses i aniversaris.

LA DIVERSITAT DE LES FUNDACIONS.

Quan hom s'apropa al gran volum que és el *Llibre de Canalars* de la parròquia de Vilassar i s'endinsa en el seu contingut, té la sensació de creure que en aquell llibre consta tota la història de les fundacions creades a l'església de Vilassar abans del rectorat de mn. Joan Moret. Però el mateix autor, a la introducció, ens adverteix que allò que ha recopilat és sols el que ha pogut constatar documentalment o amb una tradició oral fonamentada. D'aquí que, tot i recollir fundacions que reculen fins al 1530, no disposem d'una visió total del que s'havia fundat, sinó sols de les fundacions que a començaments del segle XVIII eren vigents. De bon començament, mn. Moret ens indica que antigament les fundacions no es pagaven com en el seu temps:

Per aque tingas (o, lector pio) una perfeta y entera noticia de aquesta obra, deus entrar com en sopusició de que en algun temps nose feyan las fundacions tant minutades com vuy en dia se fan, sino que vist que los testadors deixaven o ordenaven celebrar alguna missa o aniverssari en certa diada, lo Rector o assentave en lo llibre cuydant de celebrar y cobrar del Ereu de la casa del testador, y esta simple nota bastave pera donar lo mes just títol, pero com la malicia dels homens per las calamitats dels temps a arribat tant a son punt, es estat precís que quant se fa algun llegat pio per sufragis, de que los manumissors fassen la fundació inseguint la voluntat del testador y lo ereu fasse acte de obligació apart, encarregant sobre sos bens la pensió pera donar la charitat deguda, axi que en moltras fundacions antigas que no estan mes que notades y sens acte, encara que se age continuat fins vuy en complirssse y satisferse la charitat es facil lo perdrerse, com ja en esta Iglesia se han perdudas moltras y en particular moltras casas que algun temps pagaven un sou per vigílias, vuy nol pagan per no saberse com vingueren estas obligacions...

Efectivament, veient les diverses modalitats de les fundacions recollides al *Llibre de Canalars*, les podem agrupar en dos grans grups segons la forma com són establertes:

El primer grup l'integrarien aquelles fundacions creades obligant els béns propis o els dels hereus, de manera que l'obligació de pagar anualment les rendes per celebrar els sufragis pel fundador requeien en la mateixa casa. Són el que anomeno **Fundacions Pròpies**.

Entre aquestes, encara podríem distingir les que el fundador va disposar *amb obligació sobre sos bens* i aquelles que es van fer *encarregant un censal sobre sos bens*. La diferència entre les unes i les altres seria la que fa notar mn. Moret, les que sols són anotades pel rector i les que ja estan garantides amb escriptures.

El segon grup estaria format per aquelles fundacions les quals, des del moment de la seva creació, provocaren que una altra persona o institució, aliena al fundador, es fes càrrec d'abonar a la parròquia les rendes per cumplir la fundació.

Són les que anomeno **Fundacions derivades** o **Fundacions consignades**. Dins d'aquest segon grup també podem diferenciar les fundacions en dos sub-grups.

D'una part, trobem les fundacions que es van fer dipositant un capital en efectiu, *de comptants*, a la rectoria; capital que havia de ser suficient perquè els seus rèdits permetessin celebrar els sufragis instituïts pel fundador. El tipus d'interès al llarg del període estudiat sempre és del cinc per cent (un sou per lliure). Quan una fundació era instituïda *de comptants*, la parròquia creava un censal amb el capital dipositat i en cobrava les rendes. Heus aquí un exemple:

Fundació feta a favor de Magí Pou, qui morí en terras de Espanya, per lo que Antoni Pou, pescador del Veñat de Mar fundà dos misses de charitat 6 sous quiscuna... per lo que va donar de comptants 12 lliures de diners que tenia de un germà, los quals prengué lo Rt. Salvador Boquet com més avall se dirà...

D'altra banda hi ha les fundacions creades mitjançant la *consignació de censals* o *de censos* que terceres persones pagaven al fundador. El fundador consignava al rector les obligacions econòmiques que un altre tenia contretes amb ell:

Fundació feta per Salvador Villar de un perpetuo Aniversari per anima sua, celebrador tots anys als 6 Agost, de Charitat 15 sous, com apar ab acte en poder de Joan Llevaneras, not. regint la notaria del rector de Vilassar als 26 Juliol de 1680, per lo que lo dit Salvador Villar va consignar un censal que li feya Joan Feliu, treballador de Vilassar, com més avall se dirà...

Exposat d'aquesta manera sembla senzill, però no ho era tant. Ultra els problemes que mn. Moret fa notar per cobrar les fundacions antigues que no tenien cap acte fundacional, les dificultats més grans sorgien precisament de la consignació de censals, perquè aquests podien ser lluïts (rescatats) abonant el capital íntegre i, en aquest cas, calia generar un nou censal per continuar cobrant les rendes; però els censals també podien passar de mà en mà, de manera que al rector sempre li convenia saber qui era la persona obligada a pagar les rendes i amb quins béns garantien el seu compliment. La següent fundació potser ens ajudarà a exposar-ho millor:

Fundació feta per Francesch Artigarans, lo qual en son testament en poder del Rector de Vilassar als 12 desembre de 1618 ordenà que de sos bens fossen pagats 10 sous quiscun any per la celebració de un Aniversari de Charitat 10 sous celebrador lo dia de son obit; per lo que Antonia Artigarans, vidua dexada del dit Franch. Artigarans feu la sobredita fundació en poder de Joan Miquel Benús not. de Vilassar, als 11 Juny de 1620, assenyalant la diada del obit de dit Artigarans que fou als 14 Juliol; encarregant sobre sos bens un censal de penció 10 sous lo qual fonch lluit y lo prengué Bernat Caue de Vilassar, en poder de Joan Llevaneras, not de Vilassar, als 3 Juliol de 1676; lo qual també lo va lluir y prengué lo resmers Joachim Triador y Campins y Maria Campins y Triador, muller sua, pubilla, com més avall se dirà.

Les complicacions derivades dels traspessos de les obligacions de pagar les pensions dels censals, encara podien complicar-se més quan es tractava de fundacions força importants, monetàriament parlant, i que no havien estat pagades amb la consigna d'un sol censal, sinó la d'uns quants. Per exemple, la fundació de Joan Casasús, que havia d'aportar a les rendes un total d'onze lliures i vuit sous, es pagava per la consigna de tres censals de 6 ll. 5 s. 6 d., 1 ll. 7 s. 6 d., i 3 ll. 15 s., els quals eren inicialment satisfets per *Jaume Roldós de Sant Christofol*, *Joan Senyat de Mar* i *Jaume Anglada y lledó y Teresa conjuges*, respectivament. Podríem anar posant exemples d'altres fundacions que, inicialment, ja són satisfetes per sis o set individus diferents, amb les corresponents lluïcions, traspàs de resmerços, etc.

Algunes fundacions inicialment fetes amb obligacions sobre els béns dels fundadors, amb el temps foren convertides en censals sobre aquests mateixos béns o es consignaren censals que havien de pagar terceres persones. És el cas de les fundacions de la casa Abril, inicialment estipulades sols per al testament dels fundadors, reconegudes més endavant també en altres testaments i, finalment, pagades mitjançant la consignació de censals:

Fundació feta a favor de Barthomeu y Beneta Abril, los quals en diferents testaments y actes se deixaven dotse Aniversaris, dels quals fa menció Montserrat Abril en son testament fet en la Rectoria de Vilassar als 19 abril de 1595 per estas paraulas:

Mes vull y man que mon Ereu devall escrit pague des sous quiscun any al Rector de la Iglesia Parroquial de St. Genís de Vilasar a compliment de sis lliures per la chrt. de dotze Aniversaris fundats en dita Iglesia per la anima de Barthomeu Abril y Beneta Abril per los quals está obligada la mia casa y per los altres sis lliures y mitja está obligat lo Mas Artaguil lo qual me devia cent y deu lliures a for de censal Barc.

Mes fa notar que no obstant esta memoria de dotze Aniversaris, Genís Abril, Ereu de aqueixa casa den Abril, en poder de Gaspar Sangés not. de Vilassar als 16 febrer de 1661 feu la dita fundació de dotze Aniversaris per Barthomeu y Beneta Abril encloent en ella qualsevols fundacions per dijs Abrils antecedentment fetas en qualsevols testaments o per qualsevols escriptures per lo que va consignar tres censals que junts importen en pencio 5 ll. 10 s. los quals foren creats per...

Abans de cloure aquests exemples de fundacions, vull fer notar que quan el rector no considerava suficients les garanties donades per una fundació, feia inscriure l'obligació de millorar a l'acte de creació de la fundació, de la mateixa manera que no ho exercia aquesta obligació si no ho considerava necessari. És el cas de Joan Condal, sabater de Vilassar, que havia pres tres-centes lliures d'un dipòsit en comptants fet a la rectoria. Quan el sabater va assumir l'operació no deuria tenir gaires béns per garantir-la, i el rector li va fer prometre la millora, però les coses li deuriem anar prou bé, fins al punt que el rector anotà: *...prometé de millorar dins sinch anys pero no necessita de això per tenir molts bens.*

LA QUANTITAT DE LES FUNDACIONS.

El *Llibre de Canalars*, des de la primera pàgina fins a la 337, on s'anota la darrera fundació registrada l'any 1721, recull un total de tres-centes quaranta-sis fundacions instituïdes a la parròquia de Vilassar.

D'aquestes tres-centes quaranta-sis fundacions, en el moment de la seva creació cent vuitanta-sis eren fundacions amb obligació dels béns propis, mentre que trenta-una havien estat creades *de comptants* i les restants cent vint-i-nou ho foren amb consignació de censos o de censals.

Tot i que hem intentat establir comparances entre el fundat abans i després de la concòrdia de 1638, hem de constatar que el resultat no ens porta enlloc. Si més no, ja hem vist les lamentacions de mn. Moret respecte de la pèrdua de moltes fundacions antigues. Però sí que podem afirmar que entre les fundacions que mn. Moret anota com antigues, sense poder-ne especificar la data, i aquelles la data de les quals és coneguda i les podem situar durant el segle XVI i les primeries del XVII, hi ha moltes més fundacions creades sols amb l'obligació sobre els seus béns que no pas per consignació de censals i, encara menys, fetes de comptants, que són gairebé inexistents. Com a mostra d'una fundació antiquíssima, el segle XVIII encara es cobrava una única fundació en espècie: 1 quatera d'ordi.

El total de les rendes que l'any 1721 havia de percebre la parròquia de Vilassar en concepte de pensions sobre el fundat, era de 916 ll. 1 s. 9 d.. D'aquesta quantitat, gairebé 245 lliures ($\approx 27\%$) corresponen a les obligacions sobre els béns propis; 636 lliures ($\approx 69,5\%$) corresponen a censals o censos de terceres persones consignats a la rectoria; i sols unes 35 lliures ($\approx 4\%$) són de fundacions efectuades de comptants.

	Import de les rendes de les Fundacions creades de Comptants	Import de les rendes de les Fundacions creades amb consignació de censals ja creats	Import de les rendes de les Fundacions creades amb obligació dels béns propis o creant censals sobre els béns propis
Fundacions antigues	16 s.	6 s.	8ll. 13 s.
Fundacions anteriors a 1569	—	10 ll. 7 s.	2 ll. 19 s.
Fundacions entre 1569 i 1638	1 ll. 15 s	46 ll. 0s. 8 d.	31 ll. 6 s. 6 d. + 1 Q ^a d'ordi
TOTAL RENDES DEL FUNDAT ABANS 1638		102 ll. 3 s. 2 d.	+ 1 Q ^a d'ordi
Fundacions entre 1638 i 1721	32 ll. 7 s.	579 ll. 14 s. 1 d.	201 ll. 17 s. 6 d.
TOTAL RENDES DEL FUNDAT DE 1638 a 1721		813 ll. 18 s. 7 d.	
TOTAL RENDES DE LA PARRÒQUIA EL 1721		916 ll. 1 s. 9 d.	+ 1 Q ^a d'ordi

Al quadre anterior, es pot veure la quantificació de les pensions que produïen la totalitat del fundat a la parròquia de Vilassar.

Una altra dada a tenir en compte és el compliment del pagament, que hem de considerar altíssim. Una vegada mn. Moret va reordenar les rendes del fundat i mn. Dalmau va posar-ho en aplicació, l'any 1721 es cobraven 903 lliures del total de les 916 que hem quantificat anteriorment. Això representa un cobrament del 98,58 % sobre el total previst de cobrar.

I per acabar aquest apartat dedicat a les dades numèriques, sols fer esment que s'observa una tendència a alliberar les obligacions sobre els béns propis per crear censals a tercers i consignar-los al rector. La suma total de les pensions per fundacions sobre els béns propis en el moment de la fundació, hem dit que era de gairebé 245 lliures, que representaven aproximadament el 27 % de les rendes totals. En canvi, l'any 1721, l'import de les rendes per fundacions sobre els béns propis sols era de 196 lliures, que en percentatge representa el 21,4 %.

LA UTILITZACIÓ DELS CAPITALS DE LES FUNDACIONS PELS MATEIXOS ECLESIASTICS.

Tal com hem vist a la concòrdia de 1638, els preveres que entraven a l'admissió havien de crear fundacions que generessin un mínim de cinc lliures de renda anual. Com que els successius preveres admesos a la residència, tots hagueren de fer aquestes fundacions, al cap dels anys, el capital fundat pels mateixos admesos ja era considerable. Entre 1638 i 1721 hi hagueren dinou admesos diferents. Ells sols, doncs, fundaren un mínim de 95 lliures de renda anual. Més del 10 % del total fundat.

Però la condició de preeminència social dels preveres en la societat de l'època, i concretament en tot aquest entramat de les fundacions de la parròquia, posava els mateixos preveres que les havien d'administrar en una situació de privilegi. No és estrany, doncs, que siguin sovint els mateixos rectors o preveres de la parròquia els qui prenguin els resmerços de lluir algunes fundacions, per disposar personalment d'un diner en efectiu, abonant les rendes per tot el temps que en gaudien. Si aquesta pràctica semblant al que avui exerciria una entitat de crèdit, era usual entre la parròquia i els feligresos quan hi havia moviments de capital per l'amortització i renovació dels censals d'algunes fundacions, no ho havia de ser menys pels mateixos preveres que ho administraven. El cas més evident del que dic és el del mateix mn. Joan Moret, el qual, per fer les obres de la rectoria, pren diverses quantitats de diner i obliga la pròpia rectoria a pagar-ne perpètuament les pensions. També mn. Moret intervé en altres moviments de capital que pren per renovar o modificar obligacions econòmiques personals a les que s'havia compromès quan va obtenir la rectoria de Vilassar. Igualment, algun altre dels admesos també intervé en operacions monetàries fruit de la disponibilitat de diners a la caixa de la rectoria i, fins i tot, en el traspàs d'alguna finca.

El cas més eloqüent és el l'antiga casa de can Marquès. L'hereva del mas Marquès s'havia casat tres vegades però no va tenir descendència. En el seu testament, fet l'any 1685, disposà que *...seguit son obit, lo del Rt. Salvador Boquet, pvrre. y lo de Francesch Boquet, argenter de Barcelona, fossen tots sos bens venuts y del resultant sen fessen fundacions de misses y aniversaris en la Iglesia Parroquial de Vilassar, però que vivint los dits Boquets vol que los dits usufructuen sa eretat y bens duran sa vida natural...*

Les circumstàncies volgueren que mn. Salvador Boquet, un dels preveres fills de vila admesos a la residència de la parròquia de Vilassar, esdevingués, ell sol, l'usufructuari del mas Marquès i, a l'hora de la seva mort, en lloc de vendre tots els béns que havien estat d'Elisabet Marquès i crear-ne fundacions

...per aver dit Rt. Salvador Boquet fetas moltas milloras en dita eretat y casa, com es obras en la casa y aver plantat de vinya la major part de dita eretat, pera prevenir que després seguit son obit lo Rector ques trobaria de Vilassar y son ereu no tinguessen algun litigi y disputa en si las obras y las milloras en dita eretat fetas tocavan a la anima de dita testadora o be si fossen de dit Rt. Boquet, perso pera fugir tota dificultat Jo lo Dr. Magi Dalmau prev. vuy Rector de Vilassar, ab consell dels preveres admesos en dita iglesia y lo dit Rt. Salvador Boquet ferem una concòrdia... en que convinguerem... que lo dit Rt. Salvador Boquet criás un censal de preu y propietat de 600 lliures... lo qual censal no tingués efecte fins seguit son obit, y que son obit seguit, son ereu tingués luego obligació de fer nova creació de dit censal obligant especialment la dita eretat y bens...

Per aquesta concòrdia que aquí s'esmenta ens trobem davant el fet que el nebot d'un prevere resident, esdevindrà el nou tinent del domini útil del mas Marquès, havent de pagar anualment una pensió de 30 lliures a la parròquia, per les fundacions creades. Fins aquí potser sols trobaríem un cas de nepotisme: l'oncle capellà pacta amb el rector la successió del seu nebot al mas. Però hi ha altres dades que fan pensar més aviat en una maniobra oportunista del rector per garantir unes rendes a la parròquia, que no pas en una operació de mn. Salvador Boquet per afavorir el seu nebot.

En primer lloc, en aquesta fundació s'esmenta una concòrdia feta amb decret del Vicari General de Barcelona i *...en poder de Joseph Vilamala, not pub. de Barcelona reginy la notaria de Vilassar als 2 del mes de maig de 1717.*

En segon lloc, el rector afegeix: *Morí lo dit Rt. Salvador Boquet, prev. als 2 del dit mes de maig de dit any 1717 y instituí ereu seu universal a Salvador Boquet son nebot...* Però després d'haver escrit això, afegiren un aclariment, just sobre l'any. Aquest petit aclariment diu *a la nit*. El rector ha volgut fer constar que la concòrdia es va signar davant del notari Vilamala el dia 2 de maig i que mn. Salvador Boquet també havia mort el dia 2 de maig, però necessita aclarir que la defunció és *a la nit*.

I en tercer lloc, les pensions a les quals s'obligava al mas Marquès eren molt quantioses per aquell mas. D'entrada, el nou possessor hagué de comprometre el dot de la seva futura esposa, de manera que la família d'ella es féu càrrec de la meitat de les pensions, 15 lliures anuals, anant l'altra meitat a càrrec del propi mas. Potser ens trobem davant d'un cas de sobrevaloració d'una heretat, sobrevaloració que no acceptava mn. Salvador Boquet? Es va fer la concòrdia de can Marquès quan el prevere gairebé ja era a l'altre món? Es va excedir realment el rector a l'hora de fer la valoració del mas?

Amb el pas dels anys, els habitants del mas Marquès hagueren de prendre noves quantitats de diner a censal per poder subsistir, sense que mai les poguessin lliur. Quan a mitjans segle XIX la família Boquet vengué el mas, els nous propietaris hagueren d'amortitzar tots els deutes acumulats amb càrregues sobre el patrimoni immoble. Encara hi havia els censals de la parròquia.

No ens trobem davant de cap escàndol financer ni de cap sustracció de patrimoni. Crec que aquest cas és un exemple aïllat de l'administració d'unes rendes i d'uns patrimonis amb una finalitat concreta: l'obtenció de rendes per mantenir la residència dels preveres admesos a la parròquia de Vilassar.

* * *

La residència dels preveres admesos a Vilassar no s'acabà pas l'any 1721. Arribar a desenvolupar plenament la seva història és una tasca molt més àmplia que potser un altre dia emprendre. Amb aquest treball he volgut presentar els seus orígens i apropar-nos a una documentació àrida i ferragosa com la de les fundacions de misses i aniversaris. Una documentació que moltes vegades és deixada de banda pels estudis històrics, precisament per la gran complexitat que comporta treballar amb ella, però que configura una de les pàgines més interessants de la història de les nostres parròquies: la història dels mateixos preveres i de la seva supervivència material.

Josep Samon Forgas

NOTES.

- 1.- *Llibre de Canalars*. Arxiu Parroquial de Sant Genís de Vilassar de Dalt (APSGVD), Manual 65. Introducció.
- 2.- Més informació del rectorat de mn. Joan Moret i Sala a ANDREU i DAUFÍ, Jordi: *Les fundacions de misses i aniversaris a la parròquia de Sant Gens de Vilassar (s. XVII-XVIII). Una institució de supervivència i control social*. FULLS/30 del MASM, Mataró, gener 1988.
- 3.- Rectors de la parròquia de Sant Genís de Vilassar: Francesc Ferrer (1569-74 i 1575-84); Honofre Mateu (1574-75); Montserrat Farrer (1584-95); Agustí Pla (1595-1615); Francesc Sans (1615-29); Oleguer de Tord i Boldo (1629-49); Vicenç Vinyals (1649-58); Francesc Cabanyes i Vinyals (1658-83); Francesc Pelegrí i Toralva (1684-88); Felip Llobet (1690-1702); Joan Moret i Sala (1703-11); Magí Dalmau (1711-35).
- 4.- SALICRÚ i LLUCH, Roser. *El «Directori del Pàrrocho» de Damià Sumalla...* FULLS/30 del MASM, Mataró, gener 1988.
- 5.- *Concòrdia...* Fotocòpia a l'arxiu parroquial de Vilassar d'una còpia manuscrita conservada a l'arxiu pairal de cal Tendre.
- 6.- Sobre aquest tema vegeu: FÀBREGA i GRAU, Mn. Àngel: *La vida quotidiana a la catedral de Barcelona en declinar el Renaixement - Any 1580*. Discurs ingrés a l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1978.
- 7.- Mn. Sebastià Sagrera havia estat vicari de Vilassar a començaments del segle XVII, i l'any 1638 ja deuria ser molt vell. Per entrar com a prevere admès i participar dels mateixos beneficis que els altres preveres, també va crear fundacions per valor de cent lliures i cinc lliures de pensió anual. Mn. Sebastià Sagrera va entrar com admès en el moment d'establir la concòrdia, el mes de juliol de 1638, i va morir poc després, el desembre del mateix any.